A CIKLONOK, HURRIKÁNOK, TÁJFUNOK NEVEIRŐL

1. A természeti csapások névadásáról szóló beszámolót érdemes először a címben felsorolt fogalmak magyarázatával kezdenünk. Mindhárom fogalmat akár szinonimaként is kezelhetjük, hiszen a ciklonok egyik fajtájához, a trópusi ciklonhoz tartoznak. *Ciklon*nak nevezzük az olyan légköri képződményeket, melyeknek a belsejében a légnyomás alacsony. A belső résztől (magtól) távolodva a légnyomás egyre nő. A ciklonoknak két típusát különböztetjük meg: a mérsékelt övit és a trópusi ciklont. A trópusi ciklonok a világ különböző pontjain, az év meghatározott időszakában keletkeznek. Ha a trópusi vihar eléri a 74 mérföld/órás (kb. 120 km/óra) sebességet, akkor már trópusi ciklonnak nevezik. A trópusi ciklon elnevezése tájegységenként változó. Az Atlanti-óceán térségében *hurrikán* (az indián 'nagy szél' jelentésű szóból), az Indiai-óceánon *ciklon,* a Csendes-óceánon *tájfun,* Ausztráliában *willy-willy* néven emlegetik.

A trópusi ciklonok a világ minden táján nevet kapnak. Ez a típusú névadás nem új keletű, régóta kialakult rendszere van, a tulajdonnevek rendszerében még sincs meg a kialakult helye. J. SOLTÉSZ KATALIN (1979: 107) a tulajdonnevek és köznevek közötti határterületek bemutatásakor utal rájuk, de megjegyzi, hogy amióta a ciklonok egyedi, kötött rendszerben kapnak nevet, azóta elnevezéseik minden szempontból valóságos tulajdonneveknek tekinthetők. Besorolásukra azért nem vállalkozott, mert a nemzetközi szakirodalmat is idézve bajosnak véli pontos kategorizálásukat (FARHANG ZABEEH pédául helynévnek, GERHARD EIS viszont tárgynévnek tekinti őket). A trópusi ciklonneveknek a tulajdonnévi rendszerbe történő besorolására a mai napig nem ismerünk megfelelő megoldást. A névtani szakirodalomban nemigen találunk adatokat a trópusi ciklonok névadására. E cikk alapját képező névadási rendszerek legfőbb forrásai így különféle internetes oldalakról (http://www.usatoday.com/weather/hurricane/typhoon-names.htm, http://www.nhc.noaa.gov/aboutnames.shtml) származnak.

A hurrikánokat több évszázadon keresztül arról a szentről nevezték el, akinek a napján keletkeztek. Az első nem hivatalos névadó a feljegyzések szerint először egy ausztrál meteorológus volt, aki az 1900-as évek elején azokat a politikusokat választotta névadóul, akik a legtöbbet fáradoztak a térség felvirágoztatásáért. Pletykák szerint viszont pont fordítva volt, nem rokonszenvezett azokkal, akiknek a nevével e kellemetlen és pusztító légköri jelenségeket felruházta. Később, a második világháború alatt a Csendes-óceánon szolgálatot teljesítő amerikai meteorológusok női néven kezdték emlegetni a trópusi ciklonokat, feltehetőleg női hozzátartozóikra: barátnőjükre, feleségükre, esetleg anyósukra gondolva. 1950 után a szavak betűzésekor használatos neveket (*Able, Baker, Charlie* stb.) adták a trópusi ciklonoknak az Atlanti-óceánon, így a Karib-tenger térségében is. A hivatalos névadás 1953-ban kezdődött: az Amerikai Meteorológiai Szolgálat női neveket kezdett használni a hurrikánok elnevezésére. A névadáskor ügyeltek arra, hogy olyan jól elkülöníthető, könnyen kiejthető, rövid neveket válasszanak, amelyek nem túl gyakoriak, nem túl különlegesek, és nem viselte/viseli őket híres, ismert személy. A női nevek mellett 1979-től megjelentek a férfinevek is. Ennek az volt az oka, hogy az 1960-as években megindult feminista mozgalmak képviselői tiltakoztak az ellen, hogy a pusztító viharokat csak női névvel illessék. Napjainkban a trópusi ciklonok

DOI: https://doi.org/10.29178/NevtErt.2006.17 NÉVTANI ÉRTESÍTŐ 28. 2006: 155–9.

elnevezéseinek listáját a Meteorológiai Világszervezet (World Meterological Organization) és az egyes területek hurrikánokkal foglalkozó szervezetei állítják össze, felügyelik, s ha szükséges, javítják. A különböző területeken más-más lista készül, és a névlisták felhasználásban, hosszában is van eltérés, de abban egységesek, hogy mindegyik női és férfineveket tartalmaz.

2. A legrégebbi névlistával rendelkező atlanti-óceáni térségben hat évre előre elkészítik a nevek listáját. Egy évben 21 név szerepel, amelyek az angol ábécé egy-egy betűjével kezdődnek (kimarad a *Q, X, Y, Z,* mert kevés ilyen betűvel kezdődő név van). A listában közel azonos arányban szerepelnek női és férfinevek. Ha véletlenül több hurrikán lenne, mit ahány név szerepel a listában, akkor a görög ábécé betűit használják a jelölésre. 2005-ben történt meg először, hogy nem bizonyult elegendőnek a névtár. Októberben ugyanis a pusztító *Wilma* hurrikánt követte még egy, amely a szabályoknak megfelelően az *Alfa* nevet kapta. A 2005-ben hat évre előre összeállított lista (2005–2010) a hetedik évben, 2011-ben újból kezdődik. (A mellékelt listán a 2011-es év nevei már a 2005-ös lista alapján készültek.) Az Atlanti-óceán területén létrejövő hurrikánok nevei a következőkben tehát:

2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**
Arlene	*Alberto*	*Andrea*	*Arthur*	*Ana*	*Alex*	*Arlene*
Bret	*Beryl*	*Barry*	*Bertha*	*Bill*	*Bonnie*	*Bret*
Cindy	*Chris*	*Chantal*	*Cristobal*	*Claudette*	*Colin*	*Cindy*
Dennis	*Debby*	*Dean*	*Dolly*	*Danny*	*Danielle*	*Don*
Emily	*Ernesto*	*Erin*	*Edouard*	*Erika*	*Earl*	*Emily*
Franklin	*Florence*	*Felix*	*Fay*	*Fred*	*Fiona*	*Franklin*
Gert	*Gordon*	*Gabrielle*	*Gustav*	*Grace*	*Gaston*	*Gert*
Harvey	*Helene*	*Humberto*	*Hanna*	*Henri*	*Hermine*	*Harvey*
Irene	*Isaac*	*Ingrid*	*Ike*	*Ida*	*Igor*	*Irene*
Jose	*Joyce*	*Jerry*	*Josephine*	*Joaquin*	*Julia*	*Jose*
Katrina	*Kirk*	*Karen*	*Kyle*	*Kate*	*Karl*	*Katia*
Lee	*Leslie*	*Lorenzo*	*Laura*	*Larry*	*Lisa*	*Lee*
Maria	*Michael*	*Melissa*	*Marco*	*Mindy*	*Matthew*	*Maria*
Nate	*Nadine*	*Noel*	*Nana*	*Nicholas*	*Nicole*	*Nate*
Ophelia	*Oscar*	*Olga*	*Omar*	*Odette*	*Otto*	*Ophelia*
Philippe	*Patty*	*Pablo*	*Paloma*	*Peter*	*Paula*	*Philippe*
Rita	*Rafael*	*Rebekah*	*Rene*	*Rose*	*Richard*	*Rina*
Stan	*Sandy*	*Sebastien*	*Sally*	*Sam*	*Shary*	*Sean*
Tammy	*Tony*	*Tanya*	*Teddy*	*Teresa*	*Tomas*	*Tammy*
Vince	*Valerie*	*Van*	*Vicky*	*Victor*	*Virginie*	*Vince*
Wilma	*William*	*Wendy*	*Wilfred*	*Wanda*	*Walter*	*Whitney*

Természetesen ez az összeállítás nem jelenti azt, hogy minden egyes név ugyanaz marad, ugyanis azokat a neveket, amelyek pusztító, sok áldozattal járó viharok névadói, a listából kivonják, és helyette más, az eredetivel azonos kezdőbetűjű névvel cserélik ki. Erre jó példa a 2005-ös év pusztító viharainak a névcseréje: a *Katrina,* a *Rita* és a *Wilma* helyett a 2011-es listában már a *Katia,* a *Rina* és a *Whitney* áll. A listákból kivont keresztnevek száma nem csekély. Íme néhány visszavont név: *Agnes* (1972), *Allen* (1980),

Andrew (1992), *Anita* (1977), *Bob* (1991), *Camille* (1969), *Carla* (1961), *Carmen* (1974), *Carol* (1954), *David* (1979), *Diana* (1990), *Dora* (1964), *Elena* (1985), *Greta* (1978), *Hilda* (1964), *Janet* (1955), *Joan* (1988), *Klaus* (1990), *Marilyn* (1995), *Opal* (1995), *Roxanne* (1995). A nevek mögötti évszám jelöli, hogy melyik évben pusztított a vihar. Érdekes, hogy egy 1965-ben pusztító közép-atlanti-óceáni viharnak ismét adták a *Carol* nevet, amelyet 1954-ben is viselt egy igen nagy pusztítást végző hurrikán. Ezt az 1965-ös elnevezést azonban visszamenőleg visszavonták, az 1954-es károkra és pusztításokra hivatkozva. A nevek kivonása a listából egyébként akkor is megtörténik, ha a név jelentése más nyelvben kellemetlen, nem elfogadható.

3. A Csendes-óceán területén kialakuló trópusi ciklonok névadása is változatos. Külön lista készül az északi területekre, Ausztrália környékén és a szigetvilágban pusztító tájfunokra, és egészen új névadási formát használnak a nyugati részhez tartozó országok.

A Csendes-óceán északkeleti részén az Atlanti-óceán területén használatos listához hasonló névsor jelöli a ciklonok elnevezését. Itt azonban egy évre 24 nevet határoznak meg. Természetesen ezek a nevek is az ábécé egy-egy betűjéhez kapcsolódnak. Az utolsó három betűhöz tartozó nevek *(Xina – Xavier; York – Yolanda; Zelda – Zeke)* – feltehetőleg az ilyen betűvel kezdődő nevek csekély száma miatt – kétévente felváltva ismétlődnek. Ezen kívül a teljes névlisták itt is minden hatodik évben újra visszatérnek. Ezen a területen a 2006-os esztendőben a következő neveket kaphatják a pusztító erejű viharok: *Aletta, Bud, Carlotta, Daniel, Emilia, Fabio, Gilma, Hector, Ileana, John, Kristy, Lane, Miriam, Norman, Olivia, Paul, Rosa, Sergio, Tara, Vicente, Willa, Xavier, Yolanda, Zeke.* – A Csendes-óceán északi részének többi területén nem évekre bontott listákban határozzák meg a trópusi ciklonok neveit. Így például az Északi-Csendes-óceán középső részén négy, 12-12 nevet tartalmazó lista segíti a névadást. A tájfunok elnevezése folytatólagosan, a nevek sorrendjében történik. Az első listában például az alábbi neveket találjuk: *Akoni, Ema, Hana, Io, Keli, Lala, Moke, Nele, Oka, Peke, Uleki, Wila.* A Csendes-óceán északnyugati részén öt, római számmal jelölt listában szerepelnek az adható nevek. Egy-egy lista 28 nevet tartalmaz. A nevek nincsenek betűrendben. A névadás itt is folyamatosan, a listán szereplő sorrendben történik. Néhány név ízelítőül: *Maria, Saomai, Bopha, Wukong, Sonamu, Shanshan, Yagi, Xangsane, Bebinca, Rumbia, Soulik, Cimaron, Chebi.*

Ausztrália területén három régió (nyugati, keleti és északi) szerint készül különkülön névlista, melyeket a helyi Meteorológiai Iroda felügyel és folyamatosan frissít. Az északi névjegyzék kettő, míg a többi három-három, az ábécé betűinek megfelelő 21 névből álló sort tartalmaz. Minden sor élén *A* betűvel kezdődő név áll. A névadás mind a három régióban egyformán, azaz a nevek sorrendjében, évtől függetlenül, folyamatosan történik. A nevek igen változatosak; a keleti területen például a harmadik oszlopban az alábbiakat olvashatjuk*: Anika, Bernie, Claudia, Des, Erin, Fritz, Grace, Harvey, Ingrid, Jim, Kate, Larry, Monica, Nelson, Odette, Pierre, Rebecca, Sheryl, Tania, Vernon, Wendy.*

A szigetvilág különböző területein, a Fidzsi-szigeteken és Pápua Új-Guinea területén az összeállított listákon található nevek folyamatosan, egymás után kerülnek felhasználásra. Csupán a listák számában, illetve hosszúságában van eltérés. Amíg a Fidzsi-szigeteken a meteorológusok négy használatos és egy tartalék listát dolgoztak ki (a listák

23, illetve 24 betűrendes névsorból állnak), addig a Pápua Új-Guinea területét sújtó ciklonok névjegyzéke csupán egy A és B listából áll, amelyek összesen 15 nevet tartalmaznak: *Epi, Guba, Ila, Kama, Matere, Rowe, Tako, Upia*; *Abdul, Emau, Gule, Igo, Kamit, Tiogo, Ume*. A szigetvilág harmadik régiójában, a Fülöp-szigeteken eltér a névadás. Itt a hivatalos listák évekre bontva tartalmazzák az ábécé betűihez igazított 25-25 nevet. A négy lista ötévente ismétlődik. Az alaplistát kiegészíti négy 10-10 névből álló pótjegyzék, amelyet akkor használhatnak, ha elfogynának az adott év nevei, illetve ha valamelyik név valami miatt nem adható. A kiegészítő listában az alábbi neveket olvashatjuk: *Bruno, Diego, Elena, Florante, Gerardo, Hernan, Isko, Jerome stb*.

A Csendes-óceán nyugati területéhez tartozó nemzetek 2000-től egy egészen új formáját alakították ki a tájfunok névadására. Az ehhez a területhez tartozó 14 ország (Kína, Vietnám, Korea, Japán, Hong Kong, Malajzia, Thaiföld stb.) egy olyan közös, 141 névből álló ajánlást állított össze, amelyben a kevés keresztnév mellett más névféleségek is szerepelnek, így például virág, állat és csillagászati nevek is. A listában találhatjuk például a virágnevek közül a koreai *Changmi*, a thaiföldi *Kulap* (mindkettő jelentése 'rózsa'), a kambodzsai *Nakri, Chanthu,* a kínai *Dujuan* ('azálea') virágneveket. Az állatnevek közül megemlíthetjük a japán *Usagi* ('nyúl'), *Washi* ('sas'), a kínai *Peipah* (halfajta), a koreai *Nabi* ('lepke'), *Kirogi* ('vadlúd') elnevezéseket. A névadók között találunk még számos növényfajtát, tárgynevet, keresztnevet és különféle kifejezéseket is. Szinte minden lehet ezen a területen névadó. Így vált trópusi viharnévvé a Hong Kongból származó *Kai-tak* elnevezés, mely eredetileg az 1998-ban bezárt régi repülőtér neve volt.

4. Az Indiai-óceán területén kialakuló trópusi ciklonok elnevezésére külön lista szolgál az északi és a délnyugati régióban. A névadás rendszere is különböző. Az északi területen összesen nyolc, különálló lista tartalmazza a választható neveket. Egy-egy lista 8-8, nem betűrendben lévő névsort tartalmaz. A névadás itt is folyamatosan, a nevek sorrendjében történik. Ezzel szemben a délnyugati terület névjegyzéke inkább az Atlanti-óceánnál bemutatott rendszerhez hasonlít. Ugyanis a 26-26 nevet tartalmazó, betűrendes névlisták két-két évre szólnak. Érdekes, hogy ezek a listák nem térnek vissza néhány év múlva. Egy kis ízelítő a 2006–2007-es listából: *Anita, Dora, Enok, Favio, Katse, Lisebo, Magoma, Panda, Rabeca, Shyra, Unokubi, Warura, Yone, Zouleha* stb.

5. A keresztnévi eredetű névlistákat összevetve alig találunk megegyező neveket. A közel ezer névféleséget felsorakoztató lajstromokban (az északkeleti-csendes-óceáni névjegyzékben ismétlődő neveket leszámítva) csupán négy név van, amely háromszor szerepel. Ezek az alábbiak: *Frank* (Északkelet-Csendes-óceán; Fülöp-szigetek, Fidzsi-szigetek), *Helen* (Fülöp-szigetek, Észak-Ausztrália, Észak-Indiai-óceán), *Tomas* (Atlanti-óceán, Fülöp-szigetek, Fidzsi-szigetek), *Victor* (Atlanti-óceán, Nyugat-Ausztrália, Fidzsi-szigetek). A kétszer előforduló nevek száma már magasabb: 95 névféleség két listán is megtalálható. Közülük a teljesség igénye nélkül nézzünk néhányat: *Ana, Arthur, Chris, Dora, Evan, Francisco, Gabrielle, Hanna, Hilda, Ingrid, Irene, Irma, Ivan, John, Joyce, Karen, Kate, Laura, Linda, Lola, Maria, Nicholas, Olga, Oscar, Paul, Paula, Richard, Raymond, Sandra, Ursula, Vicky, Walter, Wilma* stb. A keresztnévadásnak az a formája, amelyben két név összevonásával alkotnak egy nevet, szintén előfordul a trópusi ciklonok elnevezésében. Ha ugyanis két különböző nevű ciklon összekapcsolódik,

egyesül, akkor a neveiket összevonva emlegetik őket. Ilyen volt az 1963-ban egyesülő *Jennifer* és *Katherine* hurrikánokból létrejött *Jen-Kath* is.

6. A bemutatott trópusi ciklonok névválasztási szokásai meggyőzhetnek bennünket arról, hogy a különböző területeken a szakemberek igen gondosan és megfontoltan választanak nevet ezeknek a pusztító viharoknak. Érdekes lenne azt is megvizsgálni, hogy egy-egy sokat emlegetett pusztító, sok kárt okozó ciklon neve vajon hogyan él tovább az azon a területen élő emberek tudatában, milyen gyakran választják azt a keresztnevet később születendő gyermekeiknek.

Hivatkozott irodalom

J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése.* Budapest.

RAÁTZ JUDIT

JUDIT RAÁTZ, **On the names of cyclones, hurricanes and typhoons**

Regardless of sporadic, non-official preliminary cases devastating storms, tropical cyclones have officially been named since 1953. In different parts of the world distinct terms are used to identify this natural disaster: devastating storms over the speed of 74 mph are known as hurricanes in the Atlantic area, cyclones on the Indian Ocean, typhoons on the Pacific Ocean and willy-willy in Australia. These tropical cyclones, though in different territories by way of different systems, mainly get feminine or masculine Christian names. The only exception has been the western part of the Pacific Ocean since 2000, where names of vegetables or animals and names of astronomical phenomena or objects have also been used to identify typhoons. In the present study the author examines how this new name type can be inserted into the system of proper nouns, and she also presents the regionally different practices of naming tropical cyclones.